

FYLKESMANNEN
I ROGALAND

Deres ref.:

Vår dato: 25.11.2015
Vår ref.: 2014/5655
Arkivnr.: 734.3

Stavanger Universitetssjukehus
Helse Stavanger HF
Pb 8100
4068 Stavanger

Postadresse:
Postboks 59 Sentrum,
4001 Stavanger

Besøksadresse:
Lagårdsveien 44, Stavanger

T: 51 56 87 00
F: 51 52 03 00
E: fmropost@fylkesmannen.no

www.fylkesmannen.no/rogaland

Tilsynssak – Klokkartunet EVA – Lovbrudd

Konklusjon:

Fylkesmannen i Rogaland finner at det benyttes ulovlig tvang overfor beboere ved Klokkartunet/EVA. Tvangsbruk og restriksjoner benyttes uten at det foreligger lovhjemmel eller samtykke fra pasient.

Bakgrunn:

På bakgrunn av klager fra pasienter/pårørende angående den oppfølging og behandling som blir gitt ved Klokkartunet i regi av Enhet for voksne med autisme (EVA) besluttet Fylkesmannen å ha et kartleggingsmøte med EVA. Dette møtet ble gjennomført 18.06.2014. Fylkesmannen besluttet etter dette møtet å innhente dokumentasjon for å kunne vurdere om bruk av tvang og restriksjoner overfor beboerne er i samsvar med gjeldende regelverk.

Dokumenter som legges til grunn for saksbehandlingen:

- Rapport Enhet for Voksne med Autisme- EVA Fra Dale til Klokkartunet
- Journaler og husregler
- Informasjon fra tilsyn fra 21.04.2015 gjennomført av kontrollkommisjonen

Sakens faktum slik det framkommer av saksdokumentene:

EVA prosjektet er et behandlingstilbud under faglig ledelse av Stavanger Universitetssjukehus. Psykiatrisk divisjon. Enheten driftes som et samarbeid mellom Stavanger Universitetssjukehus og kommunene som kjøper plass ved EVA. EVA har seks plasser fordelt på to hus på Klokkartunet i Hå kommune. EVA har 8,75 årsverk med omkring 59 ansatte. Det er en tilsynslege knyttet til beboerne ved EVA. Målgruppen for Eva var opprinnelig beboere med psykiske utviklingshemming og autismedidelser, men har etter 2010 også omfattet pasienter med sammensatt og langvarig psykiske lidelser.

Fylkesmannen fikk oversendt journaler og husregler

Av oversendt dokumentasjon fremkommer det blant annet at beboerne ikke eller i liten grad får gå ut uten følge av personal. Videre fremgår det at ytterdør er låst og at det ikke er anledning til å ha egen telefon. Det er også pleksiglass på vinduene i beboernes leiligheter slik at vindu ikke kan åpnes. De nevnte tiltakene blir i ulik grad benyttet overfor beboerne.

Fylkesmannen i Rogaland sin vurdering:

Med bakgrunn i opplysninger om EVA som er fremkommet i klagesak og møte med ledelsen har Fylkesmannen opprettet tilsynssak, jf. helsetilsynsloven § 2.

Saken reiser spørsmål om det benyttes tvang og restriksjoner overfor beboerne ved EVA som er i strid med regelverket.

Fylkesmannen legger til grunn at EVA er en institusjon etter Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-2 nr 6 c, hvor beboerne betaler vederlag for oppholdet. Fylkesmannen legger til grunn at EVA ikke er en institusjon i det psykiske helsevernet jf. § 1-1 a).

Av den dokumentasjon Fylkesmannen har i saken, finner vi at det som en del av den helsehjelp som blir gitt, blir gjennomført restriksjoner og tvangstiltak ved at ytterdør er låst, beboere må ha følge av personal ved utgang, og det er ikke adgang til å ha egen telefon. Videre fremgår det at det er pleksiglass på vindu slik at vinduene ikke kan åpnes, besøk gjennomføres med personal tilstede i beboers leilighet og røyking må skje til faste tider med personal tilstede. Det fremgår av sakens dokumenter at restriksjonene og tvangstiltakene ikke gjelder alle som bor på EVA, men flertallet av beboerne har i ulike grad restriksjoner og tvangstiltak.

Fylkesmannen er av den oppfatning at de nevnte tiltak som iverksettes overfor beboerne i ulik grad, slik som låst ytterdør samt følge av personal ved utgang, er å anses som tvangstiltak da tiltakene innebærer begrensinger i beboernes personlige frihet og integritet.

Fylkesmannen vil her vise til et grunnleggende prinsipp om at inngrep i privates rettsstilling krever lovs form eller hjemmel i lovs form, jf. legalitetsprinsippet.

Det følger også av pasient- og brukerrettighetsloven § 4-1 at helsehjelp bare kan gis i den grad pasient samtykker til dette, med mindre det foreligger lovhjemmel eller annet gyldig rettsgrunnlag for å gi helsehjelp uten samtykke.

Dette innebærer at restriksjoner og tvangstiltak bare kan settes i verk dersom det foreligger lovhjemmel som gir grunnlag for tvangstiltak eller restriksjoner eller at pasienten samtykker.

Av sakens dokumenter fremgår det at flere beboere har vedtak om tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold (TUD) jf. psykisk helsevernloven § 3-3 jf. 3-5 3.ledd.

Psykiskhelsevernloven § 3-3 gir på visse vilkår hjemmel til å fatte vedtak om tvungent psykisk helsevern. Det følger av samme lov § 3-5 første ledd at tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern kan gis ved døgnopphold i institusjon som er godkjent for disse formål. I forskrift om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern § 2 går det fram at institusjoner som skal være ansvarlig for eller kunne anvende tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern med og uten døgnopphold, skal ha godkjenning av Helsedirektoratet. Fylkesmannen legger til grunn at EVA ikke er en institusjon som har slik godkjenning.

Dette innebærer at reglene om gjennomføring av psykisk helsevern ikke kommer til anvendelse overfor beboere ved EVA.

I lov om psykisk helsevern § 3-5 tredje ledd fremgår det at tvungen observasjon eller tvungen psykisk helsevern også kan skje *uten* døgnopphold i institusjon hvor dette er et bedre alternativ for pasienten. Videre går det frem at: "Tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern kan da bare omfatte pålegg overfor pasienten om fremmøte til undersøkelse eller behandling. Pasienten kan om nødvendig avhentes. Dersom det er nødvendig kan avhenting gjennomføres med tvang." I psykisk helsevernloven § 11 tredje ledd uttales det at: "Tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold i institusjon kan ikke omfatte tvangsvedtak på pasientens bopel."

Fylkesmannen vil vise til forarbeidene til § 3-5 3. ledd hvor det det uttales følgende: « Når pasienten ikke bor på institusjonen som har ansvaret for å gjennomføre vernet, vil selve tvangen kunne innebære et pålegg overfor pasienten om fram møte til behandling.» Fylkesmannen viser til at denne bestemmelsen ikke gir hjemmel til å iverksette tiltak som innebærer restriksjoner/begrensninger i pasientens bolig som her er Klokkartunet.

Fylkesmannen mener dermed at det ikke foreligger hjemmel i lov til å benytte tvang eller restriksjoner overfor de beboerne som bor på Klokkartunet.

Da det ikke foreligger lovhjemmel til å benytte tvangstiltak og restriksjoner overfor beboere ved EVA, innebærer det at pasienten må samtykke til gjennomføring av tvangstiltak og restriksjoner. Fylkesmannen finner det ikke dokumentert i saken at beboerne har samtykket eller at det er inngått frivillig avtale mellom beboer og personalet om tvangstiltak eller restriksjoner. Fylkesmannen legger dermed til grunn at beboerne ikke uttrykkelig har samtykket til de restriksjoner som er iverksatt.

Fylkesmannen mener på denne bakgrunn at det blir gjennomført tvangstiltak og restriksjoner overfor beboerne ved EVA uten at det foreligger rettslig grunnlag for dette. Dette innebærer at det benyttes ulovlig tvang overfor beboere ved EVA.

Fylkesmannen vil videre bemerke at det ikke vil være adgang til å gjøre avtaler med pasienten som innebærer at tvang eller restriksjoner kan iverksettes mot pasientens vilje. Pasientene kan for eksempel ikke på forhånd samtykke til tilbakeholdelse, observasjon, beslag av farlige eller helseskadelige gjenstander, avlytting eller fotfølging. Dette fordi det avgitte samtykket til slike tiltak vil være ugyldig i det øyeblikk pasienten motsetter seg eller på annen måte gi uttrykk for ikke å ville følge den avtale som han eller hun tidligere har samtykket til.

Fylkesmannen vil også vise til at det vil kunne være grunnlag for å utøve tvang i akutte situasjoner på bakgrunn av nødrettsbetraktninger. Men det er bare aktuelt å benytte tvang i nødssituasjoner, og tvangen må opphøre så snart den akutte situasjon er over. Det er ikke anledning til å lage planer, avtaler eller prosedyrer som omfatter bruk av nødrett.

Konklusjon:

Fylkesmannen i Rogaland finner at det benyttes ulovlig tvang overfor beboere ved EVA. Tvangsbruk og restriksjoner blir benyttet uten at det foreligger lovhjemmel eller samtykke fra pasient.

Fylkesmannen ber virksomheten gi tilbakemelding med en plan over endringer som må gjøres slik at tiltaket drives i samsvar med regelverk. **Frist for tilbakemelding er 01.01.2016.** Fylkesmannen ber virksomheten iverksette tiltak så snart som mulig slik at ulovlig tvangsbruk opphører.

Fylkesmannen i Rogaland sin avgjørelse er endelig og kan ikke påklages.

Med hilsen

Pål Iden
fylkeslege/avdelingsdirektør

Hege Skårdal Dreyer
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke underskrift
Medisinskfaglige vurderinger: ass. fylkeslege Morten Hellang

Saksbehandler: Hege Skårdal Dreyer, Saksbehandler telefon: 51 56 88 57, E-post: fmrohsd@fylkesmannen.no

